

SLIKOVNO ARHIVSKO GRADIVO

Mr. sc. Martin MODRUŠAN
Velika Gorica, Kurilovečka 54

UDK 930.25 : 75/77
Stručni članak
Primljeno u svibnju 2000.

Uvod

Pod slikovnim arhivskim gradivom podrazumijevamo gradivo koje je nastalo rukom likovnjaka – slikara, zatim slikovno gradivo nastalo foto-grafskim aparatima, tj. klasične fotografije, nadalje, tiskane slike, crteži, gravure, akvareli, pasteli i slike naslikane drvenim ugljenom, razglednice, minijature, slike nastale različitim grafičkim tehnikama kao što su lito-grafije, bakrorezi, duborezi te druge tehnike, kao na primjer slike nastale skeniranjem.

Vrlo je teško dati neku točnu definiciju koja bi mogla obuhvatiti cjelovito slikovno arhivsko gradivo.

U ovom radu želio bih skrenuti pozornost čitatelja na bogatstvo slikovnog arhivskog gradiva, koje se čuva u arhivima Republike Hrvatske, posebno u fondovima i zbirkama Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu.

Fondovi i zbirke koji sadrže slikovno arhivsko gradivo

Arhivski fondovi

Arhivsko gradivo u fondovima sadrži relativno malo slikovnog materijala. Najčešće se radi o pisanom arhivskom gradivu na papiru. Samo se rijetko susrećemo sa slikovnim gradivom kao što su gravure, slike, tiskane slike, ukrasni crteži, pokoja minijatura i slično.

Zbirke

U arhivima Republike Hrvatske ima više arhivskih zbirki slikovnog karaktera.

U Hrvatskom državnom arhivu čuva se slikovno arhivsko gradivo u nekoliko zbirki. Nabrojiti ćemo ovdje najvažnije, kao što su:

Zbirka fotografija (tu su fotografije raznih društava, ličnosti i mjesta).

Grafička zbirka, u kojoj su portreti znamenitih ličnosti, zbirka gradova i mjesta, vojne uniforme, narodne nošnje.

Zbirka grbovnica. U ovoj zbirci čuvaju se grbovi i grbovnice županija, nekih gradova i posebno grbovnice i grbovi hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog plemstva, ali i neki grbovi crkvenih dostojanstvenika.

Zbirka karata. U bogatoj zbirci karata od preko 10.000 primjeraka čuvaju se najstarije zemljopisne karte izrađene rukom ili starim tehnikama. Mnoge su karte ukrašene grbovima, vedutama gradova, slikama brodova, oružja i oruđa, slikama vojnika u uniformama, te različitim crtežima i pejzažima. Najstarije karte izrađene su dijelom i u bojama.

Posebno mjesto u ovoj zbirci imaju gravire i slike gradova uz Jadransko more, na desetak karata.

Potpunu sliku o bogatstvu slikovnog materijala koje se skriva u bogatoj Zbirci karata u Hrvatskom državnom arhivu u ovom trenutku nije moguće dati.

Zbirka osmrtnica. U zbirci osmrtnica koju čuva i još uvijek dopunjava Hrvatski državni arhiv nailazi se pokatkad i na slikovno arhivsko gradivo. Naime, osmrtnice sadrže raznovrsne gravire, a i slike umrle osobe.

Zbirka Ottenfels. U Zbirci Ottenfels nalazi se dragocjena ilustrirana rukopisna knjiga povijesti perzijskih careva, tzv. *Šah-nama*. U toj knjizi nalazi se preko deset minijatura u boji, za koje se smatra da su jedne od najdragocjenijih minijatura u svijetu.

Zbirke stampata. U Hrvatskom državnom arhivu godinama se sakupljaju karikature, crteži, proglasi, oglasi, letci i drugi likovni materijal od velikog povijesnog, političkog, društvenog i kulturnog značenja. Ovaj se likovni materijal koristi prilikom otvaranja raznih izložbi, ali i kao predlošci prilikom objavljivanja knjiga, posebno za ilustraciju školskih knjiga, ali i drugih knjiga društvenog i političkog sadržaja.

Zbirka fotografija iz II. svjetskog rata (1939. – 1945.). U Hrvatskom državnom arhivu sređuje se dragocjena zbirka fotografija koje je zaplijenila

bivša UDB-a, a koje je Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske ustupilo Hrvatskom državnom arhivu. Radi se o oko 55.000 fotografija iz doba II. svjetskog rata.

Sadržaj fotografija veoma je različit, tako na primjer, sačuvane su fotografije njemačkih časnika, pilota, svih vrsta oružja, tipova aviona, tenkova i brodova. Sačuvane su slike s ratišta iz Drugog svjetskog rata i još mnogo detalja o kojima ćemo više saznati nakon što bude izvršena potpuna arhivistička obrada.

Napomenimo ovdje da su fotografije izradile razne europske vojne fotografske agencije, posebno njemačke, ali i talijanske i bivše NDH.

Fotografije su različitog formata i kvalitete. One su bile zaplijenjene 1945. i tada uredno sređene i čuvane u 45 kartonskih kutija na kojima je bio ispisan sadržaj kutije. Iz, za sada nepoznatih razloga, Hrvatski državni arhiv preuzeo je fotografije u rinfuznom stanju. Ipak, zahvaljujući dosadašnjem sređivanju, ustanovljeno je da je svaka fotografija bila smještena u papirnatu omotnici (kuverti) i da je imala zapisan redni broj omotnice, što mnogo pomaže kod sređivanja.

Ova zbirka zasigurno ima veliku vrijednost za istraživanje povijesti II. svjetskog rata.

Zbirka razglednica. Hrvatski državni arhiv stvara posebnu zbirku razglednica mjesta i gradova, prije svega za područje Republike Hrvatske, ali i razglednica drugih država. Ova se zbirka stvara na temelju otkupa razglednica od privatnih osoba, ali i na temelju poklona raznih imatelja. Do sada je sakupljeno nekoliko tisuća razglednica u crno-bijeloj tehnici, ali i u bojama.

Metropolitana.

Metropolitana je knjižnica zagrebačke nadbiskupije u depozitu Hrvatskog državnog arhiva. Među knjigama crkvenog karaktera tu se čuvaju i dragocjeni misali, časopisi, obrednici, ukrašeni minijaturama i inicijalima u boji neprocjenjive umjetničke vrijednosti.

Knjižnica Hrvatskog državnog arhiva.

Iako se Knjižnica Hrvatskog državnog arhiva ne može bogatstvom knjiga uspoređivati s Metropolitanom i u ovoj se knjižnici nalazi veći broj

ilustriranih knjiga s inicijalima, minijaturama i slikama od neprocjenjive vrijednosti.

Kinoteka.

U sklopu Hrvatskog državnog arhiva nalazi se i Kinoteka Hrvatske. Osim što sakupljaju filmove, djelatnici Kinoteke brinu se i za plakate pojedinih igranih filmova i slike glavnih glumaca. Danas se u Kinoteci Hrvatske pri Hrvatskom državnom arhivu čuva i bogata zbirka od preko 100.000 komada plakata u crno-bijeloj tehnici i u bojama, od početka stoljeća do danas. Zbirka je složena po imenima glavnih glumaca i po naslovima filmova.

Fotoslužba Hrvatskog državnog arhiva.

Hrvatski državni arhiv je 1993. godine naslijedio bogatu zbirku negativa i fotografija bivše Agencije za fotodokumentaciju AGEFOTO. Ova Agencija koja je osnovana 30-ih godina 20. stoljeća, a djelovala je do 1954. godine na teritoriju bivše Jugoslavije, najbogatija je zbirka slikovnog materijala u Republici Hrvatskoj.

Slikovni materijal bivše agencije AGEFOTO predan je Hrvatskom državnom arhivu u vrlo dobro sređenom stanju 1993. godine. Prema postojećim evidencijama Zbirka AGEFOTO sadrži oko 550.000 negativ snimaka pretežno veličine 6 cm x 6 cm.

Iz postojećih negativa izrađene su kontakt crno-bijele fotografije također veličine 6 x 6 cm. Ove su fotografije izrađene kao pomoć istraživačima i korisnicima da se mogu informirati o sadržaju snimke na negativu. Izrađene fotografije uložene su u posebne albume na kojima se nalaze natpisi o sadržaju. Na primjer, za teme o turizmu ima nekoliko albuma, o industriji također nekoliko albuma. Fotografije s partijskih kongresa svrstane su zasebno, kao i druge teme. Neki su albumi popunjeni slikama iz bivših jugoslavenskih republika, za Sloveniju, Srbiju, Crnu Goru itd.

Kao primjer sadržaja albuma navest ćemo proces protiv kardinala dr. Alojzija Stepinca 1946. godine, te slike njegovog sprovoda 1960. godine.

Sačuvani su i negativni i fotografije ustoličenja dr. Franje Šepera na mjesto zagrebačkog nadbiskupa (kasnije kardinala i pročelnika ureda "De propaganda fide" u Vatikanu).

Sačuvani negativni i kontaktne fotografije sadrže najvažnije događaje s područja cijele bivše Jugoslavije, što je od posebne važnosti za istraživače izvan Hrvatske.

Sveukupno ima 200 albuma. Ovi se albumi svakodnevno koriste i po potrebi istraživača i korisnika izrađuju se fotografije.

Sadržaj zbirke AGEFOTO zaslužuje detaljniji pristup. O tomu bi se mogle napisati knjige, ali u ovom kratkom prikazu nije moguće ići u opširniji opis sadržaja ove bogate zbirke.

Problemi arhivističkog sređivanja zbirki slikovnog arhivskog materijala

U Hrvatskom državnom arhivu slikovno arhivsko gradivo uglavnom je pristupačno za istraživače, ali još uvijek nemamo niti jednog specijaliziranog arhivskog djelatnika (arhivista) koji bi bio kvalificiran za sređivanje slikovnog arhivskog gradiva prema propisanim standardima. Razlog je takvom stanju neiskustvo na sređivanju slikovnog gradiva u arhivima, pa tako i u arhivima Republike Hrvatske.

Slikovnom arhivskom gradivu tek se u posljednje vrijeme prilazi ozbiljno i stručno. Nedostatak arhivskih djelatnika za sređivanje klasičnog arhivskog gradiva također je razlog da se ne može zaposliti stručnog djelatnika koji bi mogao sada sređivati ovu vrstu dragocjenog arhivskog gradiva.

Slikovno gradivo u državnim arhivima Republike Hrvatske

U ostalim državnim arhivima Republike Hrvatske također ima veoma dragocjenog slikovnog arhivskog gradiva i to u Državnom arhivu u Dubrovniku, u Karlovcu, u Zadru. Svaki od ovih arhiva ima neke posebnosti, tako na primjer Državni arhiv u Dubrovniku posjeduje slikovno gradivo o Dubrovniku i slike o Dubrovačkim ljetnim festivalima. Državni arhiv u Karlovcu posjeduje oko 10.000 fotografija iz doba Narodno-oslobodilačke borbe, a Državni arhiv u Zadru bogatu zbirku fotografija o gradu Zadru, te o elektrifikaciji u Zadru i okolici. Tu se čuva jedna od najstarijih slika uopće, te zbirka grbova i grbovnica.